محمد یوسف صابر ساپی ۲۰۱۹/۰۱/۲۹

د خپلواکۍ ترلاسه کولو ځو تاريخي درسونه

پښتانه په لر او بر د ويش سربېره ،د مبارزې د ډولونو په برخه کې هم په دوو اساسي ډلو ويشل شوي پاتې دي: يو شمېر د بشپړې سوله ييزې مبارزې (عدم تشدد) او نور يې يواځې د جګړې (قهرآميزې) د لارې پيروان دي، په همدغه ويشونو کې سره لا ويشلي پاتې دي.هند آزاد شو، بنګله ديش خپلواکي ترلاسه کړه،شمالي او جنوبي ويتنام سره يو شول،د ختيز او لوديز آلمان يووالى بريالى سرته ورسيد،د شمالي او جنوبي کوريا يوځای کيدو خبرې جريان لري، اما د پښتنو د بيلوالي خونړى تپ لا تازه په وينو لت پت پروت دی، لا پرې مالګه شيندل کيږي.

واځې سوله ييزه مبارزه او که يواځې جګړه د حل لاره ده؟ يواځې په عدم تشدد سره او که يواځې په جګړې سره خپل يووالى - خپل برم او پت ترلاسه کولی شي؟

پدې برخه کې د پورته يادو ولسونو نژدې تاريخي تجربو ته ځغلنده نظر اچوو او تاريخي درسونه يې بيا رايادوو:

د هند د آزادۍ درس.

د مروج تاريخ له مخې عامه افکار داسې ګڼې، چې په ۱۹۴۸م کال کې د بريتانوي استعمار څخه د هند خپلواکي د ګاندي، نهرو او د کانګرس ګوند د نورو مشرانو او د هند ولس د سوله ييزو او تشدد څخه خالي مبارزو محصول ؤ. پدې کې هيڅ شک نشته، چې د کانګرس ګوند رسمي سياست – د عدم تشدد تګلاره وه، چې ګاندي، نهرو او د خدايي خدمتګارو مشر باچا خان يې مخکښان وو. اما هغه څه چې د عامه افکارو شاته، په تيارو کې پټ روان وو، هغه دا وو چې د کانګرس ډير نور مشران د هندوانو او مسلمانانو په دښمنۍ کې د انګريزانو په خوا ولاړ وو. د هغوی دا دريځ نوره هم ژوره تاريخي ريښه لري.

د برتانوي ښکيلاک په ضد د هند د خلکو لومړنی ستر قوي غبرګون د ۱۸۵۷م کال انقلاب ؤ، چې په رسمي تاريخونو کې يې د سپاهيانو پاڅون په نامه يادوي، ګڼې داسې ښيۍ، چې دا اجيرو سپاهيانو ته د معاشونو د ځنډيدو له کبله يو احتجاج ؤ، اما په واقعيت کې دا د استعماري ناکردو او انګريزي ښکيلاکګرو له خوا، چې ترشا يې صيهونيستي ايديالوګان ولاړ وو، د هند په نيمه قاره کې د اسلام د سوله ييز چټک خپريدو د مخنيوي او د خرافاتو په نامه د ټولو مذهبي مراسمو د سپکاوي په مقابل کې د هند دعام ولس له غوسې ډک پاڅون ؤ. تعجب آوره به ښکاره شي که ووايو، چې د افغان - انګليس په لومړی جګړه کې د افغانانو برى ددې ستر پاڅون اصلي محرک ؤ.

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و يا spineghar@gmail.com

د افغان - انګلیس د لومړۍ جګړې (۱۸۳۹-۱۸۴۱م کال) کیسه، د انګریزي استعماري لښکرو ماته یواځې د زیاتو ځاني او مالي تلفاتو او شاته تګ سره تمامه نشوه. په دغه نابرابره (asymmitric) جګړه کې، چې یو خاورین ملت په خپلې افغاني او اسلامي روحیې سره، د یوې سترې امپراتورۍ، چې لمر یې له خاورې نه پناه کیده، د «نه ماتیدو» طلسم مات کړ. کټ مټ لکه د منظور احمد غوندې د یو ځوانکي هلک د غیرت چیغې، چې د پاکستاني پوځ دهشت مات او ټول پاکستان یې کاواکه کړ.

یوه نیمه لسیزه تیره نه وه، چې په لوې هند کې ټول مسلمانان، هندوان، عام ولس د انګریزي استعماري ناروااوو په مقابل کې یو ځای پاڅون وکړ، داسې پاڅون چې د ټول ښکیلاک ریښې یې له بیخه سستې کړې. جواهر لعل نهرو لیکي: «پاڅون د کرکجنو پردیو له منګولو څخه د هند خپلواکی ترلاسه کولو له پاره په دوامداره جګړې واوښت. خلک لدې کبله، چې خپله بیوزلي، غریبي او ناچارې یې د انګریزانو د راتګ پایله ګڼله، ددې شورش سره یوځای شول. مذهبي ولولو هم عام ولس پاڅون ته رابلل. ددې په پایله ګې، هم هندوان او هم مسلمانان، په ګډ شمیر سره پدې جګړو کې برخه اخیستله. د څو میاشتو په موده کې د برتانیا حکومت د هند په شمال او مرکز کې په یوه ویښته پورې ترلی ؤ. اما په پای کې ... سیکهانو او ګوراګانو د انګریزانو څخه ملاتړ وکړ... انګریزانو په خورا سړه سینه، ډیر خلک تیرباران کړل او د توپونو خولو ته یې وتړل، زرګوني انسانان یې د سړک له غاړو په ونو کې په دار وځړول. ویل کیږي، چې د نیل په نوم یو انګریزي جنرال، چې له الله آباد څخه یې پر کانپور حمله یوړه، د لارې په سر یې هرې ونې پورې یو تن په دار ځړولی ؤ. پدې کې خورا ډیر خلک ووژل شول، ودان کلي خالي او وران شول.»

انګریزي استعمار نوموړی ولسي قیام په خورا بې رحمي او تشدد سره وځپه، په توپونو سره یې زرګوني انسانان ووژل.

لدې سره انګریزان د خپلې استعماري واکمنۍ ضد اصلي محرک ته، چې افغانان او مسلمانان وو، متوجه شول؛ د ډیوبند مدرسې یې جوړې کړې، د اسلامي افراطیت تخم یې وکره او د مسلمانانو او هندوانو تر منځ یې د دښمنۍ تخم وپاشه، له حاصل څخه یې د یوې نیمې پیړۍ را پدې خوا ترننه پورې استفاده کوي. عب دالعظیم ولیان لیکي: «یواځنۍ ډله، چې له پیله د انګریزانو سره دښمني کوله او پر هند باندې د انګریزانو د واکمنۍ په ټوله دوره کې، په بیلا بیلو ډولونو اولارو، په ښکاره او پټ همیشه د هغوی پر ضد جنګیدل، مسلمانان وو او انګریزان هم د هماغه پیله څخه پدې ښه پوهیدل، چې دا ډله د دوی سره په هیڅ ډول نشي پخلا کیدلی، او له همدې کبله پدې نیت کې شول، چې د هندوانو د تطمیع، تشویق او مرستې له لارې، مسلمانان وځپي... یو انګریزی سر لښکر لورد آلن برو په یو ه وینا کې څرګندوي، چې مسلمانان د خپل دین د طبیعت له کبله زموږ سرسخته دښمنان دي او له همدې کبله موږ باید د هندوانو رضایت ترلاسه کړو.»...

د هند څخه د اسلام د لمنې راټولیدو په توطیه کې د استعمار سره د سردار پټیل، راجه ګوپال او د کانګرس د نورو مشرانو هم - لاسي او په پای کې د ګاندي او نهرو موافقې ترلاسه کولو سره، د هند آزادي په پاکستان کې د اسلام بندي کولو سره سرته ورسیدله.

د باچا خان له قوله: د هند وایسرای بیټن او د کانګرس مشرانو ترمنځ پټ سازش دا ؤ، چې د هند او پاکستان په ویش کې به د پنجاب او بنګال نیمایي برخه هند ته ورکول کیږي او سرحدي صوبه (د پښتنو سیمه) به پاکستان ته حواله کیږي.

دا د توطیې د تیورې کومه برخه نه ده، دا څرګند تاریخي حقیقتونه دي. که څوک د هند د آزادۍ ریښتیاني تاریخ څخه د خبریدو لیوال وي، نو د عدم تشدد تګلارې قافله سالار- عبدالغفارخان په تریخ اعتراف دې غور وکړي، چې وایي: عدم تشدد زموږ عقیده وه او د کانګرس سیاست...

انګریزانو پښتانه د خپل سخت مقاومت په بدله کې، چې ټول هند یې له ځان سره د استعمار په ضد راهڅوه، د کانګرس سره په سازش کې، مسلم لیګ ته، چې «انګریزي پیداوار» ؤ، لاس تړلي ور تسلیم کړل، چې د «غلامانو له غلامي» څخه ترننه پورې ځان نه شي خلاصولی.

سیاست او عقیده دوه جلا جلا رشتې دي. سیاست ځانته اصول، قوانین او موازین لري، چې د عقیدوي اصولو سره بریالی پرمخ نه شي تللی.

■ د بنګله دیش د آزادی تجربه

په ۱۹۴۷م کال د هند او پاکستان د ویش په وخت کې، د بنګال ګڼ نفوسه خاوره سره لدې، چې د لوډیز پاکستان څخه ۲۰۰۰ کیلو متره لیرې پرته وه، په کلتوري او اتنیکي پلوه بیل ولس په کې اوسیده، د دین د ګډون په نامه، پاکستان پورې وتړل شوه.

په ۱۹۴۸م کال محمد علي جناح اردو د بنګال رسمي ژبه وټاکله. لدې سره بنګالیانو مخالفت وکړ او د بنګالي ژبې تحریک یې جوړ کړ. د همدغه تحریک د مبارزو په نتیجه کې، آن د ۱۹۵۶م کال په اساسي قانون کې بنګالي ژبه هم رسمي ژبه وګڼل شوه.

ژبه، دین او ژوند دود د فرهنګ غوره برخې دي . فرهنګ د یو ملت د ژوندانه د تغذیې اساسي ریښه ده. پښتنو د خپلې ژبې رسمي کیدو له پاره د بنګالیانو په خلاف کوم قوي تحریک پیدا نه کړ، تر ننه پورې په پیښور کې یوه لوحه په پښتو نه ترسترګو کیږي.

لدې سربیره بنګال خورا ګټوره تجارتي بندري سیمه وه. په ۱۹۶۵م کال د کشمیر په سر د هند او پاکستان په جګړه کې، د پاکستان پوځې لګښتونه، چې زیاته برخه یې د بنګال څخه ترلاسه کیدل، خورا ملا ماتونکي وو، په بنګال کې یې فقر او ناآرامي زیږولې. لکه څنګه چې ځرګنده ده، پاکستان په نوموړې جګړه کې سپکونکې ماته وخوړه .

د ایوب خان له استعفا څخه وروسته جنرال یحیی د بحران څخه د وتلو له پاره ، په ۱۹۷۰م کال کې ټولټاکنې اعلان کړې، پدې انتخاباتو کې د بنګالیانو ډیر محبوب او خورا جذاب مشر شیخ مجیب الرحمن د جنرال یحیی په مقابل کې عمومي انتخابات وګټل. پنجابي واکمنانو (پوځ او پیپلز پارټي) د بنګالي عوامي لیګ بری ونه مانه. بنګالیانو په اغتشاش لاس پورې کړ. پوځ د بنګالیانو ټکولو له پاره عملیات وکړل. دا جزایي عملیات آن تر نسل کشي (جنوسید) اوږده شول، نژدې درې میلیونه بنګالیان په کې ووژل شول، شاوخوا د ۲۰۰ زرو بنګالي ښځو بې عفتي وشوه، جبري فحش ته اړ کړای شوې، د پاکستاني پوځ تیریو عام ولس کډوالی ته اړ ویستل، نژدې لس میلیونه خلک هند ته واوښتل؛ شیخ مجیب الرحمن یې ونیوه، اما د بنګال عوامي لیګ نورو مشرانو په جلا وطنې کې د بنګله دیش خپلواکه دولت اعلان وکړ او په خپله خاوره د خپل واک له پاره یې ګوریلایي جګړې پیل کړې.

هند هم د ۱۹۷۱م کال د دسمبر په دریيمه نیټه، د کشمیر ستراتیژیکي لانجې د حل په موخه، د پاکستان په ضد د جګړې اعلان وکړ. د پاکستان پوځ دوه اونۍ هم مقاومت کولای ونه شو، تسلیم شو، د بنګله دیش خپلواکی ته یې غاړه کیښوده.

پدې جګړه کې د پاکستان جمیعت اسلامي د بنګالیانو د آزادی خلاف جنګیده. د افسوس خبره خو داده، هغه قرباني، چې پښتنو د کشمیر په جګړه کې ورکړې، که یې د خپلې خاورې آزادی په لاره کې ورکړې وې، اوس به پښتنو په خپله خاوره خپلواکه او سرلوړی ژوند درلود.

پدي ډول، بنګالیانو خپل حقوق په آزادو انتخاباتو کې، په مدني او سوله ییزه توګه، د زورواکو څخه ترلاسه کولی ونه شول، نو په جګړو يې لاس پورې کړ او بریالي شول.

د ویتنام تجربه

ویتنام د ۱۸۵۸م کال راپدې خوا د فرانسي مستعمره وه. په دویمه نړیواله جګړه کې، جاپان د خپلو جنګي اړتیاوو پر بنسټ، د ویتنام طبیعي زیرمو ترلاسه کولو په موخه، پر ویتنام باندې لښکرکښي وکړه.

په نتیجه کې، فرانسي د ویتنام ستراتیژیکو زیرمو ته د جاپان د لاس رسي حق ومانه او جاپان په ویتنام کې فرانسوي استعماري اداره پرځای پرېښوده.

د نړیوالي جګړې وروسته د ۱۹۴۵م کال په سپتمبر کې، ویتنامیانو د هوچی من په مشرۍ، د ویتنام آزادي اعلان کړه او لس کاله يې نور هم د فرانسوي استعمارچیانو په ضد جګړو ته دوام ورکړ.

په ۱۹۵۴م کال ویتنام «د هند و چین کنفرانس» د پریکړې سره سم، په دوو برخو وویشل شو.

په ۱۹۵۵م کال کې، امریکا د فرانسي استعماري اداره، چې پخوا لدې يې هم ٪۸۰ بودیجه ور ته ورکوله، مخامخ په خپل لاس کې ونیوله.

د جنوبي ویتنام خلکو (ویتکانګیانو) د شمالي ویتنام په مرسته، د سویلي ویتنام ګوډاګي رژیم او ملاتړونکي امریکایي پوځ پر ضد جګړې کولې. د شلو کلونو خونړیو جګړو، د جګړې په ضد د نړیوالو او امریکا د خلکو د عامه ذهنیت تر فشار لاندې، امریکا خپل پوځونه ګام په ګام له سویلي ویتنام څخه وویستل؛ تر ۱۹۷۵م کال پورې د شمالي ویتنام قطعاتو ټول سویلي ویتنام ونیو او د ویتنام ویش پای ته ورسید.

د افغانستان اوسنی اداره د جنوبي ویتنام د اداري سره زیات ورته والی لري: اصلي واک د امریکایي چارواکو په لاس کې دی. د امریکایانو جنګي کړنې په افغانستان او ویتنام کې هم یوشانته دي - د خپل ټول نظامي قوت (روا او ناروا) او خپل مدرن جنګي وسایل او تخنیک پکاروي؛ د بګرام پوځي اډه او زندان د سویلي ویتنام د (لونګ بینه) پوځي اډې او زندان کاپي ده. په خپله امریکایانو هم ځای ځای لدې ورته والي څخه یادونه کړېده.

د ویتنام جګړه او د افغانستان جګړه دواړه نابرابرې (Asymmetric) جګړې دي، چې یو ستر نړیوال ځواک يې د یو کوچني ملت سره پرمخ بیایي. متأسفانه په افغامستان کې د امریکا ضد جنګیالان د ویتکانګیانو په څیر د چین او شوروي غوندې پیاوړي او جدي ملاتړونکي نه لري، د ISI له ملاتړ څخه برخوردار دي، چې هغه خپله ورته په زړه کې ټک دی، اما د چین او روسیې سره د امریکا اوسنی پهلواني د افغاني جګړې کاروزار کټ مټ د ویتنام جګړې لوري ته سوق کوي.

■ د آلمان د یووالي ځانګړتیا

نازي آلمان په دویمه نړیواله جګړه کې ماته وخوړه او د متحدینو له خوا ونیول شو، د سړې جګړې په پیل کې د دوو متخاصمو نړیوالو سیستمونو ترمنځ وویشل شو، په لودیز آلمان او ختیز آلمان کې دوه جلاجلا دولتونه جوړ شول. نژدې نیمه پیړی دواړو دولتونو د دښمنو سیستمونو په جبهو کې یو د بل په ضد ولاړ وو.

د آلمان خلکو دوه ځانګړني درلودې، چې د نړۍ ډېر نور ولسونه، د پښتنو په شمول ورڅخه بې برخې دي:

- ■ د يو ملت په خير عام ولس د لوړ ملي شعور ښښتن وو، ملي احساس په کي دومره زيات ؤ، چي د خپلو ملي ګټو له پاره يي آن د نورو ملتونو ګټي تهديدولي؛

- ■ عام ولس لوړه مسلکي او تخنيکي ښوونه او روزنه لرله، علمي کدرونه او پوهان يي خورا زيات وو، اشغال کړو دولتونو هم د دوی تخنيکي او علمي کدرونو ته اړتيا پيدا کوله.

سره ددي چي د لوديز آلمان فدرالي جمهوريت او د ختيز آلمان دموکراتيک جمهوريت يو د بل سره دښمنانه دريځ درلود، اما د دواړو ملکونو خلکو د برلين ديوال بيلتون سره سره، په خپلو منځنو کي هر اړخيزه تجارتي، اقتصادي او فرهنګي اړيکي ساتلي. همدغو اړيکو آن د هغوی په سياسي اړيکو مثبت آغيز ښنده او د اعتماد فضا يي رامنځته کوله.

د برلين ديوال چي د ډيورند له فرضي کرښي او د هغي په سر د اوسني آغزن سيم څخه ډير مضبوط ؤ، د دواړو خواوو د ولسونو او سياستوالو د سوله ييزې مبارزې او سازشونو په نتيجه کي ړنګ شو او نړيوالو قدرتونو د آلمان ولس د يووالي طبيعي حق ته د درناوی سر تيټ کړ.

د ختيز او لوديز آلمان يو ځای کيدل د عدم تشدد او سوله ييزې مبارزې د کاميابی نتيجي بهترينه بيلګه ده.

پدي توګه ليدل کيږي، چي د سياسي مبارزو د برياليتوب رمز په همدي کي نغښتی دی، چي هدف ته د رسيدو له پاره د مبارزو د بيلابيلو ډولونو څخه په خپل وخت او ځای کي ګټه واخيستل شي. عدم تشدد د مبارزې تر ټولو لوړ انساني چلند دی، اما که په نړيواله فضا کي غيرانساني ميتودونه جاري وي! که مقابل لوری هر ډول انساني ضد کړنو ته لاس اچوي! د وحشي ځناور په وړاندي که خالي لاس ودريږي، د سلامت پاتي کيدو چانس نه لري!.. هرومرو دي داړي.

يو پلو ته، پارلماني مبارزه، د قوانينو په چوکاټ کي د مظاهرو او لاريونو له لاري خپل غږ پورته کول، په د ننيو او نړيوالو محکمو کي د خپلو حقوقو غوښتنه - د مبارزې روا، آغيزمني او د لومړيتوب وړ لاري چاري دي، اما يواځي په همدي لارو کي محدود پاتي کيدل، هدف ته نه رسيدل دي. دا تفريط دی .چي ليوه دربانديِ ټوپ کړي، چاره بايد په ستونه ورچوخ کړي، که نه دانګي دانګي کوي دي. يواځي او يواځي د سوله ييزې مبارزې د عقيدې او تګلارې اعلانول، د هر ډول، آن عادلانه جګړې څخه خپل ولس منع کول، کمزوري دښمن ته په لوی لاس د برې وسيله په لاس ورکول دي او دا په اوسنی ړيال سياست کي ښه مصلحت نه دی. د پښتون ژغورني ميليوني ولسي غورځنګ په خپلي يواځي سوله ييزې مبارزې سره د يو پنجابي وسله په لاس عسکر په مقابل کي د برې امکان نه لري.

بل پلو ته، د زورور او نابرابر دښمن په مقابل کي يواځي او يواځي دوې پيښي د جګړې په يوه موزه کي ننويستل، خپله څټه ويستل دي. په داسي نابرابرو جګړو کي لکه ښنګه، چي متل دی: د ډيرو ډير مري د لړو ښته اوځي! دا افراط دی. افراط او تفريط دواړه خطا لارې دي او تر هر چا دمخه په خپل ځان ظلم دی.

د مدني، سوله ييزو، عدم تشدد هڅو تر ښنګه يو - دوه سلنه، د ظالم دښمن په مقابل کي، د وروستی وسيلي په توګه، وسله والي مبارزې ته چمتووالی، د برې حتمی شرط دی. هر ولس هغه وخت بری ته رسيدلی شي،چي د مبارزې د ټولوممکنو ډولونو څخه په خپل وخت او خپل ځای استفاده وکړی.د سياست په ډګر کي :د کانګرس په څيرد دښمن او دوست سره سازشونه او دوکي،د بنګاليانو په څيرهم په انتخاباتو او هم په جګړه کي يوموټی فعاله برخه اخيستنه،د ويتناميانو په څير خونړی جګړې يا د آلمانيانو په څير لوړ ملي شعور او حرکت – د برې ضامن دی.که په سياست کي دا ټولوته چمتو نه يې،«که ويريږې ،نو په کور کښينه دننه!»

د خپلواکۍ ترلاسه کولوځوتاريخي درسونه
saber_sapi_m_y_dekhpolwaalai_taarikhi_darsoona.pdf